

יש מי שפרש באופן אחר, על פי המבואר בתוס' בב"ק (עו), שקדשי מזבח נקראים עדיין על שם בעליהם, 'מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן', ואין בהקדשתם יציאה גמורה מרשות הבעלים, שלא כקדשי בדיק הבית (וע' גם בתוס' להלן לב. ד"ה מקדישין). ומוכן לפי זה שבקדשי מזבח אין מעילה בגידולים, שהרי עדיין שם הבעלים על הדבר, שלא כקדשי בדיק הבית שנכנסו לגמרי לרשות ההקדש והרי הם גידולי הקדש גמורים (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ס, יא. עע"ש באורך. וע"ע במצויין ביוס"ד ב"ק שם).

הנה מכתב ששלחתי למורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א (אייר תשנ"ז), ותשובתו בצדו: מסתפקנא בהא דתנן (מעילה יב, ב) בקדשי מזבח הקדושים קדושת הגוף שאין מעילה בחלבן וביצייהם, ואילו בקדשי בדיק הבית או בקדושת דמים למזבח, מועלים. ומשמע בתוס' שהחילוק הוא משום דעתו של מקדיש – כיצד הדין במקדיש כבשה תמימה לדמיה, שחלה עליה קדושת הגוף, האם ימעלו בחלבה שהרי דעתו היה לדמים, או שמא אולינן בתר חלות ההקדש, וכיון שחלה קדושת הגוף, שב הדין להיות כשאר קדשי הגוף. [ובפרט לפי סברה המובאת באחרונים עפ"י התוס' בב"ק עו, שקדשי מזבח לא יצאו לגמרי מרשות בעליהן, לכך אין מעילה בחלב, דהכא נמי לא שניא]. ואם נימא כצד זה האחרון, אתי שפיר דיוק המשנה שהביא דוגמא לתרנגולת וחמורה – דבדוקא הוא, כי בבע"ח הראויים להיקרב, חלה קדושת הגוף ולא ימעלו בחלבן.

מענה:

הדין מסתמא נכון, אבל מהמשנה אין ראי' דהמשנה לא רצתה לצייר באופן שעשה איסור. שו"ר שלכאורה מפורש הדבר בתוספתא (א, ט. וכ"ה ברמב"ם מעילה ה, ג): 'המקדיש תורין לבדק הבית – מועלין בביציהן', והרי לכאורה חלה עליהם קדושת הגוף. ודוחק להעמיד בתורים מחוסרי אבר וכדו', שלא חלה עליהם קדושת הגוף. וע"ע.

'לא נהנין ולא מועלין'. על מקור איסור הנאה בחלב המוקדשין, והאם הוא מדאורייתא – ע' במובא ביוסף דעת מעילה יב:

דף לב

'אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדיק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה ומקדישין אותן הקדש עילוי... ואם מתו יקברו'. דין זה שמקדישים אותם הקדש עילוי אינו אלא בקדשי מזבח כמבואר בסוגיא. וכבר העירו מדוע שנאו התנא כאן, בדינים השייכים בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדיק הבית (ע' בית דוד; הגהות רצ"ה ברלין). ובפרט לרבי יוחנן שמפרש הסיפא על שניהם, ואם כן מה מקום להכניס באמצע דין השייך רק בקדשי מזבח. אך נראה שדין זה אינו עומד בפני עצמו אלא הוא כמאמר המוסגר לבאר הרישא, שאמנם אין משנים אותם מקדושה לקדושה, אבל יש בהם מציאות של הקדיש עילוי בקדשים מסוימים, ואחר כך חזר לרישא (לרבי יוחנן). עוד היה מקום לחדש שאף בקדשי בדיק הבית שייך הקדש עילוי, בשאמר 'הרי עלי' להביא דבר לבדיק הבית, שהואיל וחייב באחריותו הריהו שלו. ומה שאמרו בברייתא קדשי בדיק הבית שהתפיסן למזבח או להרמי כהנים לא אמר כלום, היינו בנובד ולא בנודר [ואין זו אוקימתא דחוקה, כי נקט דומיא דחרמי כהנים שהם לעולם ב'הרי זו' לפי מה שכתבו התוס' בסוגינתן]. וכבר עמד המשל"מ (ערכין ו, ח), מדוע בנדר לקדשי בדיק הבית לא אמר כלום. וחדש שאעפ"י שנדר ב'הרי עלי' משעה שהפרישו שוב אינו חייב באחריותו, ולא כקדשי מזבח שעד שלא הקריבו חייב באחריותו. וע"ע מנין לחלק בדבר (ע' שפת אמת). אך אף אם ננקוט כן הלא יש אפשרות שנודר ומתחייב באחריות עד שיביא ליד גובר, ובאופן זה אם יתפס למזבח או

לחרמי כהנים יחול הקדש עילוי, ועל כן נקט התנא בלשון רבים, שבעצם דין זה קאי גם על קדשי בדק הבית.

זמקדישין אותן הקדש עילוי. ישנן דעות הסוברות שאין אדם יכול להקנות לחברו זכות 'טובת הנאה' שיש לו בדברים מסוימים [עכ"פ לדעת האומר 'טובת הנאה אינה ממון'], שזכות זו אין בה ממש לעשות בה הקנאה (ע' קצות החשן רעו סק"ב רג סק"א; נתיה"מ רעו סק"ד; בית הלוי ח"ג מו,ג בדעת העיטור). ומכל מקום מבואר כאן שאפשר להקדיש קדשי מזבח לבדק הבית ב'הקדש עילוי', ומתחייב המקדיש להקדיש דמי טובת הנאה שיש לו באותם קדשים. בטעם הדבר נאמרו כמה פירושים; –

יש מי שכתב שההקדש חל מגזרת הכתוב ואין ללמוד קנינים מהקדש (עפ"י שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד ה). ויש מפרשים ש'הקדש עילוי' אינו חל בגוף הדבר אלא גזרת הכתוב היא שמתחייב בדמיו, ולכן מועיל הקדש זה להתחייב דמי טובת הנאה (עפ"י בית אפרים או"ח מא ותורות חסד או"ח מד, ב – עפ"י מהרי"ט; אחיעזר ח"ג א,ה; חלקת יואב חו"מ כג. ויש דעות ש'הקדש עילוי' חל רק מדרבנן לדעת חלק מהאמוראים – ערש"י בהמשך הסוגיא). ויש אומרים: דוקא מעשה קנין כגון משיכה אינו תופס בטובת הנאה, שהיא זכות חיצונית ואינה בגוף החפץ כדי שהקנין יתפוס בה, אבל הקדש החל בדיבור, מועיל אף על טובת הנאה (עפ"י מקור חיים בפתיחה להל' פסח תלא סק"ג. מובא כ"ז באנצ. תלמודית ערך 'טובת הנאה' כרך יט עמ' קלט).

(ע"ב) 'בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר...' – ואם תאמר, שמא דוקא בבעל מום מעיקרו, אבל תם ונעשה בעל מום אין לו פדיון? – אפשר מדכתיב כל בהמה טמאה משמע אף בתם ונעשה בעל מום יש לו פדיון. אי נמי מדכתיב אשר לא יקריבו משמע שמדובר בשהוקדשה להקרבה. גם י"ל (כפי שיש לשמוע מפרש"י על התורה) שעיקר הכתוב בא ללמד שאין פדיון לתמימים, שלא נאמר שהבהמה כמנחה שעד שלא נתקדשה בכלי יש לה פדיון (עפ"י חדושים ובאורים).

דף לג

(ע"ב) 'כל הקדשים שנפל בהן מום ושחטן, רבי מאיר אומר יקברו וחכמים אומרים יפדו.' פירוש, ששחטם בפנים [שאם בחוץ הלא נראה שאסורים מדרבנן מטעם 'שחוטי חוץ' ואף על פי שאין ראויים לפנים ואין חייבים עליהם כרת]. ובזה נחלקו ר"מ וחכמים; האם דינם כדין חולין שנשחטו בעזרה כיון שהם עומדים להיפדות, הלכך דינם בקבורה, או כיון שקדשים הם והיו בני פדיון קודם שחיתתם, גם עתה יש להם פדיון. ועדיין צ"ע (עפ"י שפת אמת).

זאלו הן הנשרפין... ותרומה טמאה – שני טעמים בדבר; לפי שתרומה דומה לקדשים. ועוד שמא יבוא לידי תקלה, לאכלה – לכך הצריכו חכמים שריפה (עפ"י רש"י שבת כג: כה.). ואעפ"י שמדאורייתא אין דין תרומה טמאה בשריפה דוקא אלא מדרבנן – אפרה מותר [כפי שמשמע מפשט הדברים שהתרומה נמנית עם שאר הנשרפים], משום שתרומה טמאה איסורא איסורא אכילה ולא איסור הנאה. וגם לפי מה שכתבו התוס' שהתרומה אסורה בהנאה של כילוי, האפר מותר, שענין כילוי כמוהו כאכילה וזה שייך רק בגוף הדבר ששם תרומה עליו ולא באפר (עפ"י קהלות יעקב פסחים יח). ויש סוברים [על פי הטעם הראשון] ששריפה בתרומה הוא דין תורה, בדומה לקודש (כן דעת הריב"א בתוס' שבת כד: ד"ה לפי, וכן צדדו שם התוס' שם כה. ד"ה כך).

סתם הקדשות לקדשי בדיק הבית וחל על הכל [אפילו על בהמות הראויות למזבח, אם הקדישם בסתם – דמיהם לבדק הבית, ודלא כרבי יהושע שאמר זכרים יקרבו עולות. וכן חל אפילו על שיפויי האילן שהקדיש ועל הנבייה – העלים הנושרים המשמשים לו לזבל], ומועלים בגידוליו [כגון שהקדיש תרנגולות – מועלים בביצתה. חמורה – בחלבה (וכדברי רבי יוסי במעילה)], ואין בהם הנאה לכהנים (כן הגרסה במשניות ובראשונים) – משא"כ בקדשי מזבח [ואפילו למי שאומר מועלים בגידולי מזבח, דוקא בגידולים הראויים למזבח (רש"י: ולדות קדשים. תוס': דם קדשים. ובמקד"ד (טז, ו) צדד בבהמה שנטענה בצמר] ולא בשאר גידולים].

ג. המקדיש נכסיו סתם והיו בהם בהמות הראויות לגבי מזבח, מה דינו?

המקדיש נכסיו סתם – דעתו לבדק הבית כאמור. היו שם בהמות הראויות לגבי מזבח, זכרים ונקבות; רבי אליעזר אומר: זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות לצרכי שלמים, ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. רבי יהושע אומר: זכרים עצמם יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, ושאר נכסים לבדק הבית.

לדברי רב אדא בר אבהו אמר רב, כאשר כל העדר זכרים מודה ר"א שיקרבו עולות, שאין אדם מניח קדשי מזבח ומקדיש לבדק הבית. לא נחלקו אלא בעדר שיש בו מחצה זכרים ומחצה נקבות, האם אדם חולק את נדרו אם לאו וכשם שהנקבות אינן עולות כך הזכרים. ולפי לשון אחרת בדברי רב אדא בר אבהו, מודה ר"א (רק) כאשר הקדיש בהמות בלבד, אבל כשיש שם נכסים נוספים סובר אין אדם חולק את נדרו והכל לקדשי בדיק הבית.

ולפי דברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, משמע שאפילו במקדיש בהמה סתם סובר ר"א שדעתו לבדק הבית (וכן מובא בירושלמי שקלים ד בדעת ריו"ח).

הלכה כר"א (רמב"ם ערכין ה, ז), שכן דעת סתם משנתנו [לדברי רבי יוחנן], וכן סובר רבי עקיבא (במשנת שקלים). ומסתבר שהלכה כרבי יוחנן, שאפילו יש לו עדר שכולו זכרים – סתם הקדשות לבדק הבית (לקוטי הלכות).

דף לב

גד. מה דין ההקדשות דלהלן?

- א. קדשי מזבח שהקדישן לבדק הבית או התפיסם לחרמי כהנים?
- ב. קדשי בדיק הבית שהתפיסם לקדשי מזבח או לחרמי כהנים?
- ג. חרמי כהנים שהתפיסם לקדשי מזבח או לקדשי בדיק הבית?

א. קדשי מזבח מקדישים אותם לבדק הבית 'הקדש עילו'. כלומר מעלים אותם בדמים לפי הזכות שיש לו בהם, ונותן הדמים לגזבר. וכן מחרימים אותם לכהן – כן הסיקו בגמרא והשיבו על רב הונא שאמר קדשי מזבח שהתפיסם לחרמי כהנים לא עשה כלום.

לפרש"י, לדעת עולא מדין תורה אין חלה קדושת בדיק הבית על הקרבן, והדרשות שדרשו (ע' ערכין כח–כט) – אסמכתא בעלמא הן. ולדבריו צריך הגזבר לעמוד על הקרבן [מדרבנן] בשעת הקרבנו כדרך שהבעלים עומדים על קרבנם.

התוס' חולקים וסוברים שאף לדעת עולא חייב מהתורה ליתן דמים להקדש אלא שמהתורה אין חלה קדושת בדיק הבית על גוף הקרבן ורשאי להקריבו וליתן דמיו, ומדרבנן צריך לשומו תחילה ולפדותו (וכן נראה בדעת הרמב"ם ערכין ו, י. משל"מ. ולדבריהם אין מקור לכך שהגזבר כבעלים וצריך לעמוד עליו בשעת הקרבה. וע' קה"י ב"ק יד, ה).

לפירוש ר"י מבואר יש חילוק בין מתפיס לבדק הבית, שחל הקדש עילוי מהתורה, למתפיס לחרמי כהנים שאין הקדש עילוי אלא מדרבנן (עפ"י משנה למלך שם).

כמה דמים הוא נותן? הרי שהתפיס עולה לחרמי כהנים, אם היתה נדר – נותן את דמיה, שהרי היה חייב באחריותה ונמצא שכולה שלו. ואם נדבה – לפרש"י (ור"ג בערכין כה) נותן כפי טובת הנאה שיש לו בה, שיכול ליטול דבר מועט מישראל חברו כדי שיתן עולתו זאת לבן בתו כהן להקריבה במשמרתו. והתוס' פרשו (עפ"י ערכין כה) ששומא זו אמורה רק בבכור הנאכל וכד', אבל בשאר עולה אוימים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להעלותה עולה אעפ"י שאינו חייב.

ב. קדשי בדק הבית שהתפיסם בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים לא עשה כלום. (רש"י פירש משום שאין שייכת 'טובת הנאה' בקדשי בדק הבית. והתוס' חולקים שהרי שייך לשום כמה אדם היה נותן לבדק הבית אעפ"י שאינו חייב. ולכן פרשו הטעם מפני שבקדשי בדק הבית אין זכות לבעלים בהם יותר מכל אדם, שלא קדשי מזבח ששם הבעלים עליהם לפדותם כשהוממו. וע' שפת אמת; קהלות יעקב יב). לאחר שבאו ללשכת בדק הבית, מותר לשנותם לקדשי מזבח [כגון שהוצרכו לקרבנות ולא הספיק להם מתרומת הלשכה] (עפ"י ירושלמי שקלים ספ"ה; רמב"ם שקלים ה, ערכין ב, ג – 'הגה האריה').

ג. חרמי כהנים שהתפיסם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית לא עשה כלום.

א. זהו לפי דעת מי שאומר שהחרמים ניתנים לכהני משמר, על כן אין לבעלים שום טובת הנאה בהם, אבל לדעת החולק, אם עתה החרם ביד ישראל הרי יש לו בו טובת הנאה ועל כן נותן דמי טובת הנאה להקדש (ערש"י ותוס').

ב. דין זה לא הוזכר ברמב"ם. ושמא מפני שהוא פשוט ונלמד מדין קדשי בדק הבית, וגם אין בו כלל ענין טובת הנאה (ע' משנה למלך ערכין ו, ה; לקוטי הלכות).

דפים לב – לג

נה. מה דינם של קדשי מזבח וקדשי בדק הבית שמתו תמימים ובעלי מומים?

קדשים שמתו, נחלקו תנאים בדבר אם יפדו או יקברו, ונחלקו אמוראים בפירוש מחלוקתם. ושורש המחלוקת הוא בדין 'העמדה והערכה', אלו קדשים טעונים 'העמדה' בשעת הערכה ופדיה ואלו אינם טעונים; –

קדשי מזבח תמימים שמתו – יקברו. ואפילו אם נוקטים שקדשי מזבח אינם טעונים העמדה והערכה, מעשה עשו בהם חכמים שלא יפדו הואיל והיו ראויים להקרבה.

קדשי מזבח בעלי מומים שמתו; אם קדם מומם להקדשם, בין לרבי שמעון בין לחכמים יפדו, שאינם בכלל 'העמדה והערכה' (והעמיד... והעריך הכהן את ה – למעט בעל מום מעיקרו). ואולם לדעת האומר אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים אין לפדותם כשמתו אלא כשעבר ושחטם שחיטה כשרה שראויים למאכל אדם. ולתנא דבי לוי, וכן שנה לוי במשנתו: אפילו בעל מום מעיקרו ואפילו חיה ועופות בכלל העמדה והערכה הם, הלכך אם מתו יקברו.

קדם הקדשם למומם – לדברי רבי שמעון (וכן דעת רבי מאיר בברייתא. וכן סתמה המשנה בבכורות יד) יקברו, שטעונים העמדה והערכה (והעמיד... והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע – איזהו דבר שחלוק בין טוב